

„Pilkku“ on myötävä.

Torpan tupa. Sisustuksena pitkä pöytä, seinäkiintoinen penkki, vuode, pari tuolia, rukki ja vyyhepuut. Seinällä penkin yllä riippuu yksipiippuinen haulikko.

Mari ja Eeva istuvat pöydän ääressä juoden kahvia.

MARI: Niinhän se on, eivät teidän maat ole niin alavilla paikolla kuin meidän. Nä-mähän ovat niin hallanarkoja, ettei toisia Ison-talon mailla.

EEVA: Tiettyähän se on. Ja jo se mei-dän Ville sanoikin, että kyll' ei se Eljas tar-vitse tänä syksynä vilja-aittansa hinkaloita liikutella. Mutta ehkä te vielä toimeentuli-sitte, jollei sitten tuolla Mutasuon niityllä olisi sitä tapahtunut.

MARI: Niinpä vaimenkin. Oikein on ikävä sitä ajatellessakin. Kun meidän Eljas nyt kerrankin oli saanut paraimman niittynsä kuntoon — sitähan hän jo vuosia oli hokenut — kun hän sitten sinne uuden ladonkin rakensi, niin tulee salama ja polttaa poroksi niin ladon kuin heinätkin. Kolme osaa meidän heinis-tämme siinä meni, neljäs jäi talven varoiksi.

EEVA: Muistan minä niinkuin eilisen päivän sen ukkosilman. Kun se savu tuolta Mutasuolta päin alkoi nousta, niin aivan mi-nun sydämeni hätkähti, ja ensimmäisenä minä huusin Villelle, että nyt ne meidän niittymme heinät menivät. Mutta kyllä minä sinunkin puo-lestasi itkuksi pistin.

MARI: Mutta olisit nähnyt meidän Eljasta sinä iltana. Tuossa hän istui vuoteen laidalla ja imi piippuaan. S sammunut se oli, mutta siinä hän vaan istui ja katsoi pimeään tuvannurkkaan. Monta tuntia hän niin istui eikä virkkanut mitään. Sen vaan näin, että joskus leuka vähän tärähti ja taisivat siinä silmätkin vähän kosteat olla. Mutta sitten, kuin jo alkoi aamu valjeta, kääntyi hän, nykäsi minua ja sanoi: „Mari, lähdetään huomenna kirkkoon, niin minusta olisi hyvä.“ — Sehän oli sunnuntai seuraava päivä. — Ja sitten vasta painautui hän makuulle Hän on niin malttava luonnoltaan.

EEVA: Niin, olisipa siinä toinen malttinsa menettänyt. (Pieni hiljaisuus.) . . . Ja nyt hän siis aikoo „Pilkkunsa“ myödä?

MARI: Niin, „Pilkku“ on myötävä.

EEVA: Ainoa hevonen sitä tietä, markkinoille!

MARI: Niinhän sitä täytyy. Ei se „Pilkku“ enää niin voimissa ole, niinkuin tiedät, jo se on käynyt vanhaksi. Eihän siitä niin suurta sääliä olisi muuten, vaan kun Eljas on nyt siihen niin mieltynyt.

EEVA: Tosiaankin, niinhän hän on sitä vaalinut kuin silmäteräänsä.

MARI: Vaalinut on, ja monta vuotta. Silloinhan hän jo, kun nuorena miehenä Hovilaan rengiksi tuli, sai „Pilkkun“ hoitaakseen. Sillä oli Hovilan herralla sellainen tapa siihen aikaan ja taitaa olla vieläkin — minähän olin

siellä piikana silloin, — että hän jokaiselle rengille antoi hoidettavaksi oikein nimikkohevosen kullekin. Eljakselle hän antoi „Pilkun“. Ja niinkuin omaa silmäänsä hän siitä päivin hevostaan hoiti. — Kun meille sitten tuli kuu-
liaiset Eljaksen kanssa, niin muistan vielä, mitä herra sanoi minulle: Kyllä se hyvin vaimon hoitaa, joka hevosestaankin noin huolta pitää. — Toiset taas ilkimyksissään sanoivat: Ei se jouda muijaansa ensinkään hoitamaan; hevostaan se vaan vaalii.

EEVA: Onpa vaan hoitanut; eipä sinulla vaan huolen päiviä ole ollut.

MARI: No, en minä vaan Eljasta hiuskarvankaan taittamisesta syytä. Ja sen minä uskon, että siinä se mieskin kunnan miehenä ja hyvänä miehenä pysyy, kun ei raakalaiseksi luontokappaleita vastaan antaudu. Ja niinhän se on Eljas lapsillekin niin hellä, kuin vaan voi olla raskaasta työstä tullessa. Onhan tässä maassa raatamista ollut, ja jo se olisi miehen luonnon muuten kovettanut. Toisinaan on Eljas tullut lypsäessäni läävään ja Kirjoa taputellut ja sanonut: No, Kirjo, annappa nyt Marille täysi rainta! Mutta varsinkinhan hän hevoseensa on ystävöitynyt.

EEVA: Arvaahan sen, kun kaiket päivää sen kanssa on, kesällä kynnössä, talvella metsässä. Johan siihen vuosien kuluessa ehtii kiintyä.

MARI: Kiintyyhän sitä niinkin, mutta kyllä vaan Eljas jo Hovilassa siihen niin liit-

tynyt oli. Se minusta oli oikein niinkuin lystikästä, miten vaikea Eljakselle alkoi olla „Pilkusta“ luopuminen, kun tätä torppaa ajateltiin. Isontalon isäntä tarjosi aina vähän päästä meille tätä. Perhettä oli meille karttunut, ja ainahan sitä paremmin tässä elää kuin rengin palkalla.

EEVA: Ja eikö ne Hovilan väet aina ole tahtoneet pitää palvelusväkeä, jolla ei ole lapsia?

MARI: Sehän siinä myös oli. Johan meille alkoi ahtaaksi käydä tai oikeimmittain toiset nureksuivat sitä. Mutta niin se herra vaan näkyi olevan tyytyväinen Eljakseen, ettei hän kehottanut muuttamaan. Kuitenkin halutti meitä tämä torppakin, mutta niin minä vaan uskon vielä nytkin, että siksi se Eljas epäröi, kun pelkäsi, että piti „Pilkusta“ luopua. Jo minä häntä toruinkin. Kerran hän jo oli ottamassa torpan kontrahtia, mutta silloin hirnahti „Pilkku“ tallista, niin että yli pihan kuului. Ja eikös se Eljas taas sanonut tuumivansa.

EEVA: Ihanko todella, vahva mies niin helläluontoinen?

MARI: Kyllähän sen kaikki näkivät, mutta eivät ne muut sitä niin tarkoin tietäneet kuin minä. — Ja erota siitä sittenkin piti, kun tänne muutettiin. Mistä se herra lie saanutkaan tietää, että Eljaksesta oli niin vaikea luopua „Pilkustaan“, mutta niinhän se kävi, niinkuin tiedät, että hän lahjoitti „Pilkun“ erojaismuistoksi Eljakselle.

EEVA: Niin olihan siitä silloin puhetta, kyllä se silloin joka kylässä kuultiin (Lyhyt vaitiolo.) . . . Taitaapa olla miehellä sääli luopua siitä?

MARI: Sanos muuta; sääli, sääli. Toista-kymmentä vuotta on sillä tämän torpankin mailla työtä tehty. Vaikka niinhän se on, ettei siitä enää pitkäksi aikaa töihin ole. Huonoksi on „Pilkku“-raiska käynyt. Jalat ovat päässeet turvottumaan, ja on niihin polviinkin sellaiset pussit kasvaneet.

EEVA: Entä joko se haava takajalassa on parantunut?

MARI: Johan se on ollut terve. Toissa viikolla Eljas sillä jo keveämpiä töitä alkoi tehdä. Mutta niin minä luulen, ettei siitä enää koskaan raskaampiin töihin ole. Joutaisi „Pilkku“ päästä lepoon; onhan sillä jo ikää. Mutta ainahan sellaisen saa markkinoilla kelpaksi. Jos eivät muut huoli, niin kelpaahan se vielä mustalaisille. Joitakin kymmeniä markkoja sillä voi saada.

EEVA: Ainahan sillä vielä jotain saa, kun hyvästi sattuu niin enemmänkin.

MARI: Niinpä vaan. Ja keväällä, jos jaksetaan, niin ostetaan uusi tai vuokrataan kyntötoimiin muualta Tuonne se Eljas meni valjastamaan. Kauan se siellä vii-
pyykin.

EEVA: Ei taida olla miehellä keveä matka.

MARI: Ei, ei. Hänellehän minä tässä kahvit keitin. Mutta jopa tulee . . . (Eljas

tulee vaiteliaana, kättelee vierasta. Istuu pöydän päähän. Mari kaataa kupin kukku-roilleen kahvia, Eljas kaataa kermakannusta maitoa. Sitten hän ensi ryyppyn imettyään kuppinsa yltä puhkeaa puheisiin.)

ELJAS: Jumala auttakoon, mutta minä en lähde markkinoille.

MARI: (kummissaan) Mitä, mitä sanot?

ELJAS: Sitä, että minä en lähde markkinoille.

(Vaimot ihmeissään katselevat vuoroin toisiaan ja Eljasta)

ELJAS: Seisoin tuossa pihalla ja siitä ohi ajoi markkinamiehiä. Kolhonkylän poikia näkyivät olleen. Mutta ne raakalaiset pieksivät hevosiaan kuin riittä puineet olisivat. Ja vasta ovat sinne matkalla; minkälainen se tulo sieltä on, kun ollaan viinapäissään? Eivätkä ne edes olleet mustalaisia! — Sano, Mari, millä tavalla sitten mustalainen hevostaan kohtelee!

MARI: (Ensin epäröiden) Eihän, eihän sinun ole pakko mustalaisille myöä. Onhan niitä muitakin.

ELJAS: On, on muitakin, mutta sen minä tiedän, ettei „Pilkusta“ muille ole, ei ainakaan kauaksi aikaa. Onko siitä takeita, että muutkaan paremmin pitävät? Jo myövät lopuksi kuitenkin mustalaisille.

MARI: Eihän se sitten enää sinun syysi ole, jos toiset möisivät sen mustalaisille.

ELJAS: Mari! Jätä tuo ajatus Mari!

(Lyhyt vaittelo.)

MARI: No, mitä sitten aijot tehdä?

ELJAS: (on vaiti.)

MARI: Riisuitko sitten hevosen?

ELJAS: Riisuin Mutta en sitä enää talliin pane, (harvaan ja varmasti:) Ahomäelle sen vien, sinne mäen rinteeseen saa „Pilkku“ nukahtaa.

MARI: Aijotko tappaa sen?!

ELJAS: Aijon, aijonpa kyllä? Sietää jo saada vanhusparan levätä.

MARI: Mutta oletko sinä jo . . . ? — Nälkäänhän tässä jäätiin hallan tautta. Ukko-
sen tuli poltti heinät. Kova talvi on edessä!
Nyt ei kelpaisi raha!

ELJAS: Maltahan toki mielesi, Mari . .

MARI: No, tottahan on, ettei „Pilkusta“ enää ole suuriin töihin; remppautuisi vaan. Mutta kyllä se vielä pari vuotta mustalaiskuormia kuljettaisi . . . Ehkä sata markkaa, ainakin viisikymmentä sillä saisit!

ELJAS: (vaiti) (Mari katsoo häneen odottaen vastausta.)

MARI: (kiihtyen, mutta ei vihasesti) Tai jos et sinä henno lähteä sitä myömään, niin lähden minä. Ja saat nähdä, että monta kymmentä markkaa minä kotia tuon.

ELJAS: (vakavasti) Niitä rahoja ei tämän torpan hyväksi oteta. Niitä ei koskaan tuoda tänne, niitä rahoja ei missään ole. (Nousee) (Kiivastuen): Totisesti, onko eläin kivi, jonka saa heittää mihin tahtoo?! (Istuu jälleen.)

MARI: Ei olekaan. Vaan sopiiko köyhän miehen viskata omaisuutensa, niinkuin kiven, mihin vaan? Ajattele, Eljas, tosissani minä puhun. Ajattele lapsiasi, eihän meille tule pian neuvoksi muu kuin mieron tielle taivaltaminen Sano sinä, Eeva, mitä sinä tuollaisesta ajattelet? Onko tämä nyt mahdollista mitenkään tällainen?

EEVA: Enhän minä Kyllähän se minustakin liikaa

MARI: Sanos muuta! Rikkaammatkin ne jo monta kertaa olisivat myöneet mustalaisille, mitä sitten meikäläiset! Tätä en ymmärrä ainakaan

ELJAS (on nojannut päänsä käsiinsä pöytää vasten ja katsonut eteensä seuraamatta puhelua, nostaa päänsä; keskeyttäen Marin): Omaatuntoa vailla on se mies, joka heikompaansa lyö. Se raakale, joka lyö hevostaan, se ei siedä ihmisen nimeä. Ja sen minä tahdoisin sanoa, että tulkoon maailman rikkain mies tuossa vastaan ja sanokoon: tuhat markkaa saat, jos lyöt „Pilkkuasi“, niin vastaisin: Millä tuhansilla se kalvetus omastatunostani sitten lunastettaisiin? Viaton hevonen ja lisäksi se, joka tässä kolmantena on torppaa rakentanut. Turva ja ystävä se on ollut. En vihamiestäni, en metsän petoa soisi kidutuksella kuolemaan.

MARI: Mutta mistä sinä tiedät, että . . .

ELJAS: En myö hevostani, en mustalaisille enkä muille. (nousee ja ottaa takanansa seinällä riippuvan pyssyn.)

MARI: Mutta, Eljas, ajattele: talvi on edessä, köyhyys käsissä

ELJAS: (vähän liikutettuna) Mari, se on totta, köyhyys tässä tulee vastaan, kova talvi edessä on. Mutta, Mari, sehän on varmaan oikein, että ei meitä saa köyhyys masentaa. Ei saa masentaa niin paljoa, että väärin tekisimme. Ja sen minä köyhä ja yksinkertainen mies voin sanoa, että on vääritys heikompansa uhrata oman onnen vuoksi. Voi sitä, joka vähempänsä avuttomaksi hylkää; voi sitä joka heikompaansa lyö! Ja mikä on hevonenkaan muu kuin heikko luontokappale, jonka on ihmisen apuun turvauduttava? Tuo iso, väkeväruumiinen eläin se luottaa ihmiseen, ja milloin se on siitä väärin ihmistä palkinnut? Mari, sano!

MARI: Eljas . . . Eljas! . . .

ELJAS: (harvalleen) Onhan tässä monasti köyhyys ovella kolkutellut. Mutta eipä meillä ole ollut raskasta huolien taakkaa silti kannettavana, sanos Mari.

MARI: Eljas, . . . ei ole.

ELJAS: Niin, ja „Pilkku“ se on ollut puutteen kolmas jakaja. Eihän sen ruokko ole kehuttava ollut, vaan eipä sen ole tarvinnut kestää kovuutta ja sydämettömyyttäkään (liikutuksesta katkonaisesti) Antaa sen, turvan ja ystävän, ensimmäisenä päästä lepoon Mari, anna lakkini tänne! (Mene ulos pyssyineen. Mari vaiteliaana seuraa häntä katseillaan.)

EEVA: (vaitiolon jälkeen) On sillä luja luonto.

MARI: Jo hän tuota vähän eilen illalla maata pannessa puhui Pitäisihän sitä „Pilkkua“ vielä saada nähdä.

EEVA: Lähdetään! (Menevät ovelle, josta Eeva ulos, mutta Mari pysähtyy, kääntyy ja nojautuu uunin kylkeä vastaan.)

MARI: En mene, en voi! (Mietteissään.)

ELJAS: (tulee) Missä on sinulla sitä tuoretta leipääsi? (Mari menee ikkunalle, josta ottaa leivänpuolikkaan.) Anna se minulle! (Mari antaa. Eljas ottaa Maria kädestä.)

ELJAS (liikutettuna, ääni väristen): Mari, eihän tämäkään ole helppo tehtävä, tiedäthän sinä sen Mutta se nyt on kerran tehtävä kuitenkin. (Huomaa läpi ikkunan jotain; viittaa sen läpi ulos; hellästi): Katso, lapset ovat tulleet jo suolta kotiin, katso, miten ne „Pilkkua“ hyväilevät. Näetkö Reettaa, kuinka se taputtaa ja Kalle sitten kaulaa silittää. Ja on vielä Elsalla syksyn viimeisiä viheriöitä ruohoja, niitä se lapsi tarjoo ystävälleen Viimeistä kertaa, viimeistä Hyvästi Mari!

MARI: (tuskin kuuluvasti) Hyvästi!
(Eljas menee. Mari jää seisomaan oven suuhun.)

MARI: (hetken päästä.) Jumala sinua siunatkoon!